

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 210/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Erkki Papunen, sosiaali- ja terveysministeriö
- valmiusjohtaja Pekka Tulokas, sosiaali- ja terveysministeriö
- pelastusylitarkastaja Tuomas Pylkkänen, sisäministeriö
- ylilääkäri Juha-Petri Ruohola, Puolustusvoimat
- johtava varautumisasiantuntija Mikko Matikkala, Huoltovarmuuskeskus
- asiantuntijalääkäri Tuula Kock, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- konsernijohtaja Mika Kontio, Pirkanmaan hyvinvointialue
- sektorijohtaja, lapset, nuoret ja perheet Pia-Maria Sjöström, Pohjanmaan hyvinvointialue

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Helsingin kaupunki
- HUS-yhtymä
- Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Satakunnan hyvinvointialue
- Suomen Kuntaliitto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) valmiutta, varautumista ja häiriötilanteiden hoitamista koskevaan sääntelyyn. Muutoksilla pyritään vahvistamaan sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2025 vp

normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Hallintovaliokunta pitää tärkeänä tavoitteenä, että hyvinvointialueiden, viiden yhteistyöalueen ja kansallisen tason johtamis-, ohjaus- ja muut järjestelyt muodostavat toimivan kansallisen kokonaisuuden.

Valiokunta toteaa, että viranomaisilla tulee olla riittävät keinot tarvittaessa sitovasti ohjata ja johtaa sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä mukauttaa toimintaa palvelujen ja toimeentulon turvaamiseksi myös normaaliolojen häiriötilanteissa. Valiokunta pitää perusteltuna, että viranomaisille säädetään riittävät toimivaltuudet normaaliolojen lainsäädännössä, jotta erilaisiin uhkakuviin voidaan varautua ennalta. Johtamisen tulee myös poikkeusoloissa ja häiriötilanteissa perustua normaaliolojen johtamisrakenteisiin. Valiokunta pitää saamansa selvityksen perusteella tärkeänä, että ehdotettu lainsäädäntö tulee voimaan mahdollisimman pian.

Esityksen perusteluista ilmenee, että sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisessa on ollut puutteita sellaisissa häiriötilanteissa, jotka kohdistuvat samanaikaisesti useisiin hyvinvointialueisiin ja vaativat useamman kuin yhden hyvinvointialueen voimavarojen käyttöä. Yhteisten voimavarojen johtamisessa tarvittavat alueelliset ja kansalliset toimivaltuudet eivät nykyisin ole selkeitä ja riittäviä vastaamaan ulko- ja turvallisuuspoliittisiin uhkakuviin. Tämän lisäksi on syytä huomata, että Puolustusvoimat tukeutuu lähes kokonaan hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään normaalioloissa sekä sodan uhan ja sodan aikana, mikä edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollolta kykyä toimia kansallisena kokonaisuutena.

Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos Venäjän aloitettua täysimittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa helmikuussa 2022. Turvallisuustilanne on vakava ja vaikeasti ennakoitavissa. Turvallisuusympäristö on heikentynyt pitkäkestoisesti eikä nopeaa kehitystä parempaan ole odotettavissa, vaikka sota Ukrainassa jossain vaiheessa päättyisikin. Muutokset ulko- ja turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä ovat vaikuttaneet varautumisen velvoitteisiin myös sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Valiokunta painottaa, että muuttuneen toimintaympäristön todellisiin uhkiiin varautuminen edellyttää nykyistä vahvempaa toimialojen ja hyvinvointialueiden rajat ylittävää alueellista, valtakunnallista ja kansainvälistä yhteistyötä esimerkiksi pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen, Puolustusvoimien ja Naton kanssa. Valiokunta pitää tärkeänä, että säännökset mahdollistavat tarvittavan hyvinvointialueiden ja kuntien välisen yhteistyön valmiussuunnittelussa ja varautumisessa. Valiokunta korostaa viranomaisten ja eri hallinnon tasojen yhteisen tilannekuvan merkitystä jatkuvasti muuttuvassa ja vaikeasti ennakoitavassa toimintaympäristössä. Keskeistä on, että tilannekuvatietoja voidaan myös jakaa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Valtioneuvoston puolustusselonteko, yhteiskunnan turvallisuusstrategia ja poikkihallinnollinen kansallinen riskiarvio ohjaavat eri hallinnonalojen varautumista ja yhtenäistävät varautumisen kansallisia periaatteita. Hallintovaliokunta on kuluvalle vaalikaudella antanut jo lausunnon ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta (HaVL 16/2024 vp) ja antaa parhaillaan käsiteltävänä olevasta puolustusselonteosta (VNS 9/2024 vp) lausunnon puolustusvaliokunnalle. Sisäisen turvallisuuden selonteko on määrä antaa eduskunnalle syysistuntokaudella 2025. Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että kaikkien turvallisuusselontekojen ja muiden keskeisten strategioiden valmistelun pohjana on yhteinen tilannekuva. Lisäksi valiokunta toteaa, että turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä on välttämätöntä tarkastella laajana kokonaisuutena, jotta Suomen turvallisuuteen vai-

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2025 vp

kuttavat tekijät ja ilmiöt sekä niiden väliset yhteydet voidaan mahdollisimman tehokkaasti havaita. Selvää jakoa ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuuteen ei voida enää tehdä, vaan ne ovat kiinteässä keskinäisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa. Tämä käy ilmi myös perusteluissa kuvatuista riskeistä ja uhka-arvioista.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (Valtioneuvoston periaatepäättös 16.1.2025) kuvataan kokonaisturvallisuuden toimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Valiokunta toteaa, että kokonaisturvallisuus muodostaa perustan suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestävyydelle eli resilienssille. Esimerkiksi väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys ovat yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaisia elintärkeitä toimintoja, jotka ovat yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömiä ja on kyettävä pitämään yllä kaikissa tilanteissa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kriisinsietokykyä, varautumista ja kykyä häiriötilanteiden hoitamiseen edistetään keskinäisriippuvaisessa yhteiskunnassa laaja-alaisesti. Tämä tarkoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisessa esimerkiksi sitä, että julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö on toimivaa ja yksityisen sektorin resurssit otetaan riittävällä tavalla huomioon varautumisen kokonaisuudessa. Valiokunta toteaa tässä yhteydessä, että eduskunnan käsiteltävänä on parhailaan hallituksen esitys, jossa ehdotetaan lainsäädäntöä kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskevan CER-direktiivin kansalliseksi voimaan saattamiseksi (HE 205/2024 vp). Ehdotettu sääntely sisältää muun ohella yhdenmukaisen menettelyn kriittisten toimijoiden määrittämiseksi sekä velvoitteita eri viranomaisille ja kriittisille toimijoille.

Vuonna 2023 viimeksi laaditussa kansallisessa riskiarviossa on tunnistettu noin 20 keskeistä riskiä, joilla on laajaa kansallista merkitystä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa varaudutaan kansallisen tason riskeistä esimerkiksi pandemiaan, terroristiseen iskuun, kyberiskuun, ympäristöönnettomuuksiin, voimahuollon häiriöihin, sotilaallisen voiman käyttöön, laajamittaiseen maahantuloon ja CBRN (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear) -uhkiin. Hallintovaliokunta korostaa varautumisen ja valmiussuunnittelun merkitystä nykyisessä turvallisuusympäristössä. Esimerkiksi hybridi-vaikuttaminen on lisääntynyt ja monimuotoistunut ja voi sisältää muun muassa kyberhyökkäyksiä, informaatiovaikuttamista ja kriittisen infrastruktuurin vahingoittamista.

Toimivaltaisten viranomaisten varautumisvelvollisuudesta säädetään valmiuslaissa (1552/2011) ja erityislainsäädännössä. Hyvinvointialueen on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 50 §:n mukaan varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollosta ovat puuttuneet yhtenäiset toimintamallit ja kansalliset johtamisrakenteet valmiuden, varautumisen ja häiriötilanteiden hoitamisen osalta. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus on kuitenkin osaltaan selkeyttänyt tilannetta, kun yhteistyöaluetasolla tehty valmistelu on parantanut varautumista ja yhteistyötä samaan yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden osalta. Osaamista ja voimavaroja on koottu myös hyvinvointialuetasolla.

Hallintovaliokunta pitää kannatettavana, että sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista kehitetään vahvistamalla yhteistyöalueiden ja valmiuskeskusten roolia. Ehdotettu sääntely

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2025 vp

mahdollistaa nykyistä yhtenäisemmän valmiussuunnittelun. Samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden välisestä varautumista koskevasta yhteistyöstä, työnjaosta ja yhteensovittamisesta sovitaan ehdotuksen mukaan jatkossakin hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriölle ehdotetaan säädettäväksi toimivaltaa sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteiden ja poikkeusolojen kansallisessa johtamisessa. Tähän liittyvän päätöksenteon valmistelun tueksi perustetaan sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen valmiusryhmä, jossa on edustaja muun muassa jokaiselta yhteistyöalueelta.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriölle sekä hallintosäännöissä nimetyille yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen viranhaltijoille annetaan uudella sääntelyllä sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisvastuuta yhteistyöalueittain tai kansallisesti, jos se on tarpeen esimerkiksi häiriötilanteen laajuuden tai kiireellisyyden vuoksi. Ehdotetut muutokset mahdollistavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden käynnistämisen nykyistä nopeammin normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Hallintovaliokunta korostaa pelastustoimen roolia keskeisenä turvallisuusviranomaisena. Valiokunta tähdentää, että jatkuvasti muuttuvan ja epävarman turvallisuusympäristön haasteet on otettava hyvinvointialueiden pelastustoimessa huomioon. Pelastustoiminnan, väestön varoittamisen ja suojaamisen suorituskyyt perustuvat vakavimmissa poikkeusoloissakin suurelta osin pelastusviranomaisten normaaliolojen suorituskyyyn ja järjestelmiin. Valiokunta pitää välttämättömänä, että pelastustoimen riittävät resurssit turvataan. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävästä alueellisesta saavutettavuudesta tulee kyetä kaikissa olosuhteissa huolehtimaan. Lisäksi on tärkeää, että sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelu sovitetaan yhteen pelastusviranomaisten toiminnan kanssa ja että johtovastuut ovat kaikissa tilanteissa mahdollisimman selkeitä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2025 vp

Helsingissä 26.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowitz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Henri Helo